

จากความรู้สู่การปฏิบัติของ เอมเพเดอคลิส

กิริติ บุญเจือ

ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

เอมเพเดอคลิสเสนอทฤษฎี ๔ ธาตุเป็นอภิปรัชญาของตนตามความนิยมของนักคิดสมัยนั้น จากอภิปรัชญา
ก็เสนอญาณวิทยาให้สอดคล้องกัน โดยเสนอว่าสิ่งต่างๆ แต่ละชนิดก็ส่งส่วนจำลองที่เหมือนตนแต่มีขนาดเล็กจิ๋วออก
รอบตัวตลอดเวลา ซึ่งจะเร่ร่อนไปเข้ารูของสิ่งเหมือนกัน สิ่งเหมือนกันเท่านั้นจึงมีรูพร้อมรับสิ่งจำลองของสิ่งเหมือน
กันได้ ประสาท ๕ ของเรารับรู้ส่วนจำลองได้เพียง ๕ ชนิดที่ตรงกับแต่ละประสาท เราจึงรับรู้ได้เพียง ๕ อย่าง และ
นี่คือความหมายของสูตรว่า “สิ่งที่เหมือนย่อมรู้สิ่งเหมือน” สิ่งเหมือนอยู่กับสิ่งเหมือนย่อมรู้สึกสุขสบาย การมีสิ่งแปลก
ปลอมมาเกาะอยู่ในตัวย่อมทำให้อึดอัด ไม่สุขสบายอย่างที่ควร จึงต้องหาวิธีทำตัวเองให้บริสุทธิ์จากสิ่งแปลกปลอม
ก็จะพบความสุขทั้งในชีวิตนี้ และชีวิตหลังความตาย

คำสำคัญ : ปรัชญากรีกโบราณ, เอมเพเดอคลิส, ๔ ธาตุ, ญาณวิทยา, ส่วนจำลอง, การกลับชาติ, สิ่งเหมือน

ความนำ

เรารู้ความคิดของเอมเพเดอคลิส
ในเรื่องนี้และรู้ว่าเอมเพเดอคลิสเป็นคน
ที่สอนเรื่องนี้อย่างจริงจัง จากงานนิพนธ์
ของธีเออแฟรสเทิส^๑ เป็นหลัก ส่วนที่
เป็นคำพูดใช้อ้างอิงได้นั้นมีรวบรวมอยู่
ในหนังสือของ Diels and Kranz ชื่อว่า
Fragmente der Vorsokratiker ที่ใช้ชื่อ
ย่อว่า DK

กระบวนการของการรู้

เอมเพเดอคลิสกล่าวถึงกระบวนการ
ของการการรู้ไว้พอจะเก็บความได้ว่า

๑. ความรู้เกิดจากองค์ประ-
กอบของธาตุ ๔ “เหตุว่าธาตุเหล่านี้ทำ
ให้เกิดสิ่งต่าง ๆ และสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าว
เป็นบ่อเกิดให้มนุษย์ได้คิด ได้รู้สึกพอใจ
หรือเสียใจ”^๒ แม้ไม่ได้ระบุไว้หรือระบุไว้

แต่สูญหายก็ตาม เราเชื่อได้ว่าความรู้ทุก
ชนิดต้องดำเนินตามกระบวนการเดียว
กันนี้

๒. สิ่งเหมือนย่อมรู้สิ่งเหมือน
(The Like knows the Like) “เราเห็น
ดินโดยธาตุดินในตัวเรา น้ำโดยธาตุน้ำ
ลมศักดิ์สิทธิ์โดยธาตุลม ไฟเผาทำลาย
โดยธาตุไฟ ความรักโดยพลังรัก และความ
เกลียดโดยพลังเกลียดอันร้ายกาจ”^๓

^๑ Theophrastus, *On the Sense*.

^๒ DK 31B 107. “For from these (elements) are all things fitted and fixed together, and by means of these do men think, and feel pleasure and sorrow.”

^๓ DK 31B 109. “We see Earth by means of Earth, Water by means of Water, divine Air by means of Air, and destructive Fire by means of Fire; Affection by means of Affection, Hate by means of baneful Hate.”

ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่าสิ่งที่เรารู้ได้ทุกสิ่งย่อมมีความรู้สึกและความคิดมีฉะนั้นจะไม่ใช่อะไรเหมือนสำหรับความคิดของเราที่จะรู้ได้ ซึ่งเอมเพเดอคลิสก็ได้ตอบไว้ว่าเป็นเช่นนั้น “จงแน่ใจเถิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นมีความเข้าใจและมีส่วนหนึ่งที่เป็นความคิด”^๔

หากมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปในตัวมนุษย์ ความรู้สึกก็จะเปลี่ยนไปด้วยสิ่งที่สนใจก็เปลี่ยนไปด้วยโดยจำเป็น “หากมีการเปลี่ยนในตัวระหว่างกลางวัน ความคิดในความฝันกลางคืนก็จะเปลี่ยนไปด้วย”^๕

๓. **อวัยวะรับรู้รับสิ่งเหมือนเพื่อรู้สิ่งนั้น** เรื่องนี้เป็นเรื่องที่คนโบราณถกกันมากในวิชาญาณวิทยา และยึดเยื้อต่อมาตลอดยุคกลางด้วย จึงควรพิจารณาให้ถ่องแท้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิชาญาณวิทยาต่อไป

อาริสโตเติลบันทึกคำสอนของเอมเพเดอคลิสไว้ว่า “บางคนเชื่อว่าทุกสิ่งถูกทำการโดยตัวการ (ตัวใกล้ที่สุดคือ

ตัวทำการได้จริง) โดยแทรกเข้าไปตามรูด้วยกรรมวิธีนี้พวกเขาเชื่อว่าสามารถอธิบายการเห็น การได้ยินและผัสสะทั้งหลายได้ แล้วยังอธิบายต่อไปด้วยว่าของบางอย่าง มองเห็นผ่านของโปร่งใส เช่นอากาศและน้ำ ทั้งนี้ ก็เพราะอากาศและน้ำมีรูเล็กมากจนมองไม่เห็นและเรียงชิดกันจึงมองไม่เห็น แต่รู้ว่ามี เราจึงเรียกว่าเป็นสิ่งโปร่งใส สิ่งใดยิ่งใสยิ่งชิดกัน (ของที่เราเห็น วิ่งผ่านเข้าสู่ที่มองไม่เห็น เหล่านี้เข้ามาสัมผัสประสาทรับรู้ของเรา) บางคนรวมทั้งเอมเพเดอคลิสเองด้วย ประยุกต์ทฤษฎีนี้ใช้ต่อไปกับการอธิบายวัตถุบางอย่าง ที่ไม่เพียงแต่ทำการต่อกันเท่านั้น แต่ยังรวมตัวกันเมื่อรูต่อรูมีขนาดเท่ากันพอดี”^๖

ถ้าเช่นนั้นวัตถุแห่งการรับรู้ของ ๕ ประสาท มิใช่รูผิด ๆ ถูก ๆ บ้างหรือ และเมื่อเป็นเช่นนั้น ตาก็อาจจะได้ยิน เสียงได้ ผิวกายอาจจะเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ฯลฯ ได้ แต่จริง ๆ ไม่เห็นเป็นเช่นนั้น ทำไมเล่า

เอมเพเดอคลิสคงได้ปรับความเข้าใจไว้ ซึ่งธีเออแฟรสเทิสได้บันทึกไว้ให้เรารู้ได้ว่า “เอมเพเดอคลิสอธิบายผัสสะด้วยหลักการเดียวกัน โดยกล่าวว่า การรับรู้เกิดขึ้นด้วยกระบวนการเข้ารูพอดี ๆ ของแต่ละอายตนะ จึงไม่มีการรับรู้ผิดอายตนะ เพราะถ้าผิดอายตนะ ก็จะไม่พอดี ใหญ่ไปบ้าง เล็กไปบ้าง ที่ผ่านได้ก็ไม่กระชับ ที่ผ่านไม่ได้ก็มี (จึงไม่เกิดการรับรู้-ผู้เรียบเรียง)”^๗

๔. **การปล่อยส่วนจำลอง** สิ่งต่าง ๆ ปล่อยส่วนจำลอง (aporroa = effluence) ของตัวเอง ออกรอบตัวตลอดเวลา มีอยู่ ๕ ชนิดที่เข้าสู่ประสาท ๕ ชนิด ได้พอดี ได้แก่ ภาพ เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัส สัตว์ได้มีประสาทรับรู้ที่มีรูตรงพอดีก็รับรู้ได้ตามความเป็นจริง การรับรู้โดยประสาททั้ง ๕ จึงเป็นความจริง และการปล่อยส่วนจำลองออกรอบตัวตลอดเวลาเป็นสาเหตุแห่งการเก่าและสลายตัวที่ละน้อย ๆ^๘ ซึ่งเพลโตแสดงการรับรู้ในบทสนทนา *มีโนว์*

“ท่านเห็นด้วยกับเอมเพเดอคลิสใช่ไหมว่าส่วนจำลองออกจากสิ่งที่มีอยู่แน่นอน

^๔ DK 31B 110. “For all things, be sured, have intelligence and a portion of thought.”

^๕ DK 31B 108. “In so far as their natures have changed (*during the day*), so does it befall men to think changed thoughts (*in their dreams*).”

^๖ Aristotle, *Generation and Corruption*, 324 b 25. “Some believe that everything is acted on by the agent (that is the proximate agent which is most properly so called) entering it through certain pores, and this they claim is the explanation of sight and hearing and all our other senses; further that things are seen through transparent bodies like air and water because such bodies have pores too small to be seen but arranged in close-packed rows, and the more transparent a body is, the closer are the pores. Some, of whom Empedocles was one, advanced this theory in respect of certain bodies—not only those which act and are acted on, but they also say that mixture takes place between bodies whose pores match each other in size.

^๗ Theophrastus, *On the Senses*, 7. “Empedocles explains all the senses on the same lines, saying that sensation takes place by a process of fitting into the pores of each organ. This is why they cannot distinguish each other’s objects : some have pores too wide, others too narrow for the sense-object. So that some pass through without making contact while others cannot enter at all.”

^๘ ดู Plutarch, *Natural Questions*, 916 d.

และมีรู้ให้ส่วนจำลองนี้สอดเข้าไป

ใช่แล้ว

ส่วนจำลองบางอันก็สอดเข้ารูได้พอดี บางอันก็เล็กไปหรือใหญ่ไป

เป็นเช่นนั้น

สี่ก็คือสิ่งจำลองที่มีรูปร่างพอดีกับจักรัประสาทจึงมองเห็นได้”^๘

คำพูดของเอมเพเดอคลิสเองมีเหลืออยู่เพียงว่า “ยอมรับว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นปล่อยส่วนจำลอง”^๙

ทฤษฎีส่วนจำลองยังถูกนำมาใช้สำหรับอธิบายความเข้าใจ (เพราะสิ่งถูกเข้าใจปล่อยส่วนจำลองออกมาเข้ารูปัญญา) แม่เหล็กดูดเหล็ก (เพราะเข้ารูกันได้ มิฉะนั้นจะไม่ดูด) และสารบางชนิดผสมกันได้ แต่น้ำมันกับน้ำผสมกันไม่ได้ (เพราะน้ำมันกับน้ำเข้ารูกันไม่ได้) เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้อาริสโตเติลและลูกศิษย์ธีเออแฟรสเทิสเห็นเป็นเรื่องขบขันและคัดค้านด้วยกฎไจเลมมาหรือปัญหา ๒ แห่งว่าในรูเหล่านั้นว่างเปล่าหรือมีอะไรอยู่ ถ้าว่างก็ขัดแย้งตัวเอง ถ้าไม่ว่างก็ต้องเป็นอะไรสักอย่าง และสิ่งนั้นจะต้องถูกรับรู้ตลอดเวลา ซึ่งเราไม่มีประสบการณ์เช่นนั้น^{๑๐} รูเหล่านี้ย่อมรอกและพร้อมที่จะเปิด คือ มีศักยภาพที่จะเปิด หากมีส่วนจำลองมากกระทบ^{๑๑} แต่

เราไม่มีทางรู้เลยว่าเอมเพเดอคลิสคิดอย่างไรหรือไม่ ถ้ามีอะไรสักอย่างคิดอย่างนี้ อาริสโตเติลก็น่าจะรู้และสนใจรับพิจารณาเพราะอาริสโตเติลยกย่องทฤษฎีศักยภาพอยู่มาก

จากอภิปรัชญาสู่ญาณวิทยา

เศษนิพนธ์ (fragment) เท่าที่เหลืออยู่ของเอมเพเดอคลิส ให้ความรู้ย่อๆ กระทั่งกระทบกันเกี่ยวกับการลดทอนหลักการให้เหลือจำนวนน้อยที่สุด เพื่ออธิบายประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจตามเกี่ยวกับประสบการณ์ที่พบเห็นกันทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้น การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัสสัมผัสต่าง ๆ เป็นอะไรและเกิดขึ้นอย่างไร งานนิพนธ์ของเอมเพเดอคลิสสูญหายทั้งเล่มคงเหลือแต่คำอ้างไว้ในงานเขียนของนักเขียนหลายท่าน ซึ่งก็ให้ความเข้าใจไม่กระจ่างนัก บางครั้งก็ขัดแย้งกันด้วย

จึงเชื่อได้ว่านักเขียนเหล่านี้ในชั้นแรกคงไม่ได้ตั้งใจเก็บคำสอนของเอมเพเดอคลิสไว้ เพราะงานนิพนธ์ของเอมเพเดอคลิสขณะนั้นยังคงมีอยู่ให้ผู้สนใจได้อ่านตามอัธยาศัยได้ในขณะต้องการ ที่ยกขึ้นมา ก็คงเพื่อวิจารณ์หรือคัดค้าน จึงยกมากล่าวเพียงเป็นการนำร่องให้คนสมัยนั้นได้ไปอ่านงานนิพนธ์ของเอมเพเดอคลิสเอาเองหลังจากที่ได้อ่านคำวิจารณ์หรือคัดค้านแล้ว

สำหรับการศึกษาปรัชญาไม่จำเป็นต้องรู้ละเอียด แต่พึงรู้ค่าประเมินทางปรัชญาเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการความคิดปรัชญาเป็นสำคัญ

ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่พึงสังเกตรู้ในตอนนั้นก็คือ

๑. เอมเพเดอคลิสเสนอทฤษฎีปฐมธาตุ ๔ และพลัง ๒ เพื่อขยายขอบข่ายการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เอมเพเดอคลิสมั่นใจ

^๘ Plato, *Meno*, 76c.

“You agree with Empedocles that there are certain effluences from existing things ?

Certainly.

And pores to which and through which the effluences make their way ?

Yes.

Some of the effluences fit into some of the pores, whereas others are too fine or too coarse ?

That is so.

...Colour then is an effluence from shapes commensurate with sight and perceptible by it.”

^{๑๐} DK 31B 89. “Realising that from all created things there are effluences.”

^{๑๑} ดู Aristotle, *Generation and Corruption*, 326 b8; Theophrastus, *On the Sense*, 13.

^{๑๒} ดู S. Lucia, *Anfaenge griechischen Denkens*, Berlin, 1963, p. 87.

ว่าจะใช้อธิบายได้ทุกเรื่องของความเป็นจริง

๒. ในด้านทฤษฎีความรู้ก็ได้เสนอทฤษฎีการรู้สิ่งเหมือนกับทฤษฎีส่วนจำลอง โดยหวังว่าจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับความรู้ทุกอย่างได้ พร้อมทั้งคำประกันความจริงวัตถุวิสัยของความรู้ไว้ด้วย

๓. ความสำคัญของเอมเพเดอ-คลิสอยู่ที่เขื่อนักปรัชญาแรก ๆ เพียงไม่กี่คน ที่สนใจหาความรู้ทุกด้านที่เชื่อว่าพอจะรู้ได้ในสมัยนั้น พร้อมทั้งพยายามอธิบายความรู้เหล่านั้นให้ประสานกันด้วยหลักการน้อยหลักที่สุด แม้ว่าคำอธิบายของเอมเพเดอคลิสจะไม่ได้มาตรฐานปัจจุบัน แต่เราก็ได้เห็นความพยายามใช้เหตุผลอย่างดีและมากที่สุดเท่าที่สมัยนั้นจะเอื้ออำนวย

๔. เท่าที่สาธยายมาข้างต้น เป็นความพยายามเข้าใจเอมเพเดอคลิสตามหนังสือว่าด้วยธรรมชาติ เท่าที่จะมีหลักฐานให้ศึกษาได้ เราได้เห็นความพยายามของเอมเพเดอคลิสที่จะสอนและเป็นตัวอย่างแก่ผู้แสวงหาความรู้ในระดับเหตุผลหรือปัญญาของมนุษย์ในกรอบของปรากฏการณ์ธรรมชาติ การสอนตามกรอบนี้แสดงเจตนาของเอมเพเดอคลิสที่จะเป็นนักปรัชญาอย่างเต็มทีคือสอนทุกอย่างเท่าที่รู้และเท่าที่จะสันนิษฐานได้อย่างมีเหตุผล แต่เอมเพเดอคลิสยังมีอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าบทบาทแรกคือ เป็นนัก

การเมืองที่ตั้งใจอบรมและบันดาลให้ประชาชนมีความสุขอย่างสูงสุดเท่าที่ความรู้ความสามารถของตนจะทำได้ เอมเพเดอคลิสจึงเขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่ง เพื่อมุ่งให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ ๒ เอมเพเดอคลิสไม่หวังจะอบรมประชาชนทั้งหมดให้เป็นนักปรัชญาซึ่งทำไม่ได้ที่ทำได้และพึงทำก็คือ ใช้ความรู้และความเชื่อระดับชาวบ้านนั่นเองพัฒนาชาวบ้านให้มีคุณภาพจนสามารถบรรลุความสุขตามอัตภาพได้ และเอมเพเดอคลิสก็ได้พยายามทำอย่างดีที่สุดโดยแยกออกจากบทบาทนักปรัชญาระดับปัญญาชนอย่างชัดเจน หนังสือการทำให้จิตใจให้บริสุทธิ์ (purification) จึงกลายเป็นตำราปรัชญาอีกประเภทหนึ่ง คือปรัชญาชาวบ้านที่อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจจนพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุความสุขได้ เช่นเดียวกับที่ปัญญาชนพัฒนาตนเองบรรลุความสุขอย่างปัญญาชน

หนังสือ *การทำให้จิตใจให้บริสุทธิ์* เล่มนี้มีชื่อในภาษาดั้งเดิมคือภาษากรีกว่า *Katharmoi* นั้น หมายถึง การทำให้จิตใจให้บริสุทธิ์ก็ได้และยังหมายถึงวิธีทำให้จิตใจให้บริสุทธิ์ก็ได้ด้วยซึ่งตามความเชื่อของชาวบ้านกรีกสมัยนั้นมีได้ด้วยกันหลายวิธี เช่น การรดน้ำมนต์ การเทเครื่องดื่มลงบนพื้นเพื่อถวายแด่เทพ (ซึ่งถือว่าเป็นการทำใจเสียสละ) การถวายบูชาขี้ฉะ (ซึ่งก็เป็นการทำใจเสียสละอีกแบบหนึ่ง) การเข้าพิธีกรรม การถือศีล สำหรับเอมเพเดอคลิสการชำระ

ล้างด้วยน้ำ เช่น การรดน้ำมนต์เป็นวิธีที่สำคัญที่สุด เพราะน้ำเป็นสัญลักษณ์ของการชำระล้างที่รู้จักกันทั่วไปอยู่แล้ว

ความหมายก็คือ การชำระล้างให้บริสุทธิ์จากบาป (miasma, mysos = sin) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย อย่างเช่น เผลอเหยียบหญ้าศักดิ์สิทธิ์เข้าจนถึงเรื่องใหญ่ ๆ อย่างเช่น ช่างคนโดยเจตนา เมื่อเป็นเช่นนี้ก็คงจะหาใครที่ไม่ต้องทำจิตใจให้บริสุทธิ์ไม่ได้ เพราะการมีจิตใจบริสุทธิ์เป็นเงื่อนไขของความสุ

วิธีทำให้จิตใจบริสุทธิ์สูตรเอมเพเดอคลิส

๑. ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แม้เพื่อการถวายบูชาขี้ฉะและรับประทาน “และพวกเขาไม่นับถือเทพแอริส ไม่นับถือเทพนามว่าดินแห่งสงคราม แม้เทวราชชูสหรือสุโรโครนัส รวมทั้งเทพโพซาย-ตัน นับถือแต่จอมเทพีวีเนิสเพียงองค์เดียว คนพวกนี้พยายามจะเอาใจเธอโดยถวายของขวัญต่าง ๆ ด้วยศรัทธา เช่น สัตว์ที่ระบายสีและน้ำหอมที่มีกลิ่นพิลึกกึกกือ ถวายมดยอบบริสุทธิ์และกำยานหอม มีทั้งเทน้ำผึ้งสีเหลืองลงพื้นเพื่อถวายเป็นบูชาแทนบูชาไม่เคยเปื้อนเลือดวัวแท้ ๆ ก็จริง แต่ทว่าการถวายบูชาอย่างนี้เป็นมลทินเปื้อนหมองที่สุด เพราะเมื่อปลิดชีวิตวัวแล้วก็เอาของถวายแบ่งกินกันเป็นชิ้น ๆ”^{๑๑} มีอีกเศษนิพนธ์หนึ่งซึ่งพูดราวกับเป็นบทสรุปของเศษนิพนธ์ข้างต้น ทั้ง ๆ ที่อยู่ห่าง

^{๑๑} DK 31B 128. “And for them there was no god Ares, nor Battle-Din, nor Zeus the King, nor Poseidon, but only Cypris the Queen. These men sought to please her with pious gifts-with painted animals and perfumes of cunningly-devised smell, with sacrifice of unixed myrrh and of fragrant incense, and by casting libations of yellow honey on the ground. And the altar was not drenched with the unixed blood of bulls, but this was the greatest pollution among men, to devour the goodly limbs (of animals) whose life they had reft from them.”

จนกล่าวว่า “พวกท่านทั้งหลายจะยังไม่หยุดฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอีกหรือไม่เข้าใจหรือว่าพวกท่านกำลังชบกินกันเองอย่างสิ้นคิด”^{๑๔} และอีกเศษนิพนธ์หนึ่งบรรยายผลลัพธ์ร้ายกาจอันเกิดจากการรับประทานเนื้อสัตว์ โดยผู้รับประทานส่วนมากจะคาดไม่ถึง คือเมื่อใครคนหนึ่งฆ่าแลเนื้อ และกินสัตว์ตัวใดตัวหนึ่ง ก็มีทางเป็นไปได้ว่าสัตว์ตัวนั้นชาติก่อนเคยเป็นลูกของเขาเอง หรือพ่อแม่ บรรพบุรุษคนใดคนหนึ่ง จึงนับว่าน่าขยะแขยงหวาดเสียวเป็นที่สุด “เมื่อพ่อยกลูกชายขึ้นมาฆ่าพร้อมด้วยคำอธิษฐานแก่เบื้องบน เขากำลังทำการที่โง่เง่ามาก พวกเราบูชาบูชาไม่รู้ไม่ว่าเขากำลังบูชาผู้คนที่กำลังร้องขอความเมตตา ส่วนผู้เป็นพ่อเล่าก็ไม่ฟังเสียงร้องขอใด ๆ ทั้งสิ้นลงมือฆ่าในห้องใหญ่แล้วฆ่าแหละเนื้อมากินกันอย่างยักระมาร ในทำนองเดียวกัน ลูกชายก็ฆ่าพ่อ ลูก ๆ ฆ่าแม่ และปลิดชีวิต กินเนื้อของญาติโยมของตนเองแท้ ๆ”^{๑๕}

๒. ให้สำนึกผิดที่ได้ทำการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ให้เสียใจที่ได้ทำไปแล้วและตั้งใจจะไม่กระทำอีก เอมเพเดอคลิสได้แต่งบทกลอนเพื่อเป็นเนื้อร้องสำหรับเป้าหมายนี้ดังมีเก็บไว้เป็นเศษนิพนธ์ว่า

“อนิจจา ! เหตุไฉนหนาดัวข้ามีอันเป็นไป
ก่อนที่ข้า กล้ากินเนื้อร้าย
คาบเคี้ยวไว้ ในปากข้า”^{๑๖}

๓. *อย่าแต่ต้องไปเถาว์วัลย์ล่อเรลเป็นอันขาด* ยังไม่อาจรู้เหตุผลที่แน่ชัดของการห้ามเรื่องนี้ อาจเป็นเพราะถือว่าเถาว์วัลย์เป็นของสูงกระมัง เนื่องจากนิยมใช้พันเป็นมงกุฎสวมให้ผู้ได้รับชัยชนะยอดเยี่ยมและกษัตริย์บนบัลลังก์จะว่าเป็นภาพพจน์มิให้แสวงหาลาภยศสรรเสริญ ก็ยังไม่สนิทใจ ที่ทราบว่ามีเอมเพเดอคลิสเองความจริงก็แสวงหาอยู่เต็มที อาจเป็นไปได้ว่าเอมเพเดอคลิสเขียนข้อห้ามนี้หลังจากสูญเสียอำนาจหมดสิ้นแล้ว จึงปลงตก เห็นความไม่เที่ยงจึงได้เขียนปรามผู้ที่มาภายหลัง

อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานจากคำอ้างหลัง ๆ ว่าเอมเพเดอคลิสไม่สนใจลาภยศสรรเสริญรวมทั้งตำแหน่งทางการเมืองมาแต่ต้นแล้ว^{๑๗}

จิตตารมณ์ศาสนา

เมื่อพิจารณาจากเศษนิพนธ์ที่มีอยู่ทั้งหมด ๑๕๙ ชิ้น ก็จะพบว่าจะมี ๒ บุคลิกภาพ หรือ ๒ จิตตารมณ์ คือ จิตตารมณ์วิชาการ (intellectual mentality)

ซึ่งแสดงออกชัดเจนใน สน. ๑๑๑

ส่วนจิตตารมณ์ศาสนา (religious mentality, spirituality, religiosity) นั้นแสดงออกโดยการแสดงตัวเป็นผู้นำตั้งปรากฏคำพูดใน สน. ๑๑๒ ซึ่ง ไดอาเจอนิส เลเออร์เซียส บันทึกจากปากคำของผู้รู้จักเอมเพเดอคลิสด้วยตนเองหลายท่านที่ลงความเห็นตรงกันว่าเอมเพเดอคลิสไม่ติดใจลาภยศสรรเสริญแต่ที่แสดงตัวเป็นผู้นำก็เพื่อช่วยปลดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนเป็นที่ตั้ง จนถึงเวลาถูกแย่งอำนาจ ก็แสดงตัวเป็นคนปลงตก ยอมรับสภาพตามความเป็นจริงเพื่อเป็นตัวอย่างด้านชีวิตจิต (spirituality) หรือจิตตารมณ์ศาสนาต่อไป

มีหลักฐานที่ชี้แจงชีวิตจิตของเอมเพเดอคลิส ดังต่อไปนี้

๑. สำนึกว่าตนเองก็เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายกับคนทั้งหลาย “ข้าพเจ้าก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนนั้น ที่พลัดจากสวรรค์มาเร่ร่อนอยู่ในโลกนี้”^{๑๘}

๒. มีความหวังว่าจะพ้นทุกข์และมีฐานะเป็นเทพหลังจากได้ชำระจิตใจบริสุทธิ์และได้รับใช้เพื่อนมนุษย์ในฐานะแพทย์ผู้พยากรณ์ กวี และผู้นำสังคมเหมือนคนอื่น ๆ ที่ใช้ชีวิตได้ถึงระดับนี้ “และที่สุดพวกเขาก็ได้เป็นผู้เห็นการณ์

^{๑๔} DK 31B 136. “Will ye not cease from this harsh-sounding slaughter ? Do you not see that you are devouring one another in the thoughtlessness of your minds ?”

^{๑๕} DK 31B 137. “The father having lifted up the son slaughters him with a prayer, in his great folly. But they are troubled at sacrificing one who begs for mercy. But he, on the other hand, deaf to (the victim’s) cries, slaughters him in his halls and prepares the evil feast. Likewise son takes father, and children their mother, and tearing out the life, eat the flesh of their own kin.”

^{๑๖} DK 31B 139. “(Hymn of repentance for sins of diet) : ‘Alas that a pitiless day did not destroy me before I planned evil deeds of eating with my lips !’”

^{๑๗} ดู Diogenes Laertius, *Lives of Philosophers*, 8.63-66.

^{๑๘} DK 31B 115.13. “Of this number am I too now, a fugitive from heaven and a wanderer.”

ลวงหน้า เป็นนักดนตรี เป็นนายแพทย์ เป็นผู้นำชุมชน ซึ่งในที่สุดก็จะได้รับเกียรติยศเยี่ยงเทพ^{๑๕} ต้องเข้าใจตามบริบทของเอมเพเดอคลิสว่าเทพเป็นผู้มีสุขตลอดนิรันดร์ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก

๓. มีความสุขภาพต่อมตนไม่ถูกเหยียดหยามคนอื่น “ทำไมข้าพเจ้าจึงเห็นสิ่งเหล่านี้ ดูราวกับจะโอ้อวดว่าข้าพเจ้าได้ทำสำเร็จกิจอันยิ่งใหญ่เหนือมวลมนุษย์ผู้รู้ตาย ผู้ซึ่งอาจจะล้มตายได้มากมายหลายแบบ”^{๒๐} มีศรัทธาต่อเทพและมีความหวังใจว่าเทพจะช่วยเหลือ “ข้าแต่เทพธิดามิวส์ (แห่งการดลใจ) ผู้ไม่รู้ตาย หากพระองค์พอพระทัยที่ข้าพระองค์ได้พยายามเขียนบทกวีเพื่อมนุษย์ผู้รู้ตาย โปรดฟังคำวิงวอนของข้าพระองค์ ข้าแต่เทพธิดาแคลลิโอเปีย (นามของเทพธิดามิวส์องค์หนึ่ง) โปรดอยู่เคียงข้างข้าพระองค์ ขณะที่พระองค์สาธยายทฤษฎีเกี่ยวกับเทพผู้ทรงศักดิ์ทั้งหลาย”^{๒๑}

๔. มั่นใจว่าความรู้ของตนได้มาจากการเผยแสดงของเมืองบน จึงตระหนักในความรับผิดชอบเสมือนประกาศกของเมืองบนจะต้องเปิดเผยแก่คนทั้งหลายให้ได้รับรู้ความจริง “สหายทั้งหลาย ข้าพเจ้ามั่นใจว่าเรื่องที่ข้าพเจ้านำมาบอกเล่าให้ท่านทั้งหลายฟังนี้เป็นความจริง แต่ก็ยากจริง ๆ ที่จะให้มนุษย์ทั้งหลายเข้าใจ เพราะคนเราไม่ยอมรับฟังอะไรที่คัดค้านความเชื่อมั่นเดิมของตน”^{๒๒}

สรุป

อาจจะเป็นเพราะประสบการณ์ที่รู้ลึกยากที่จะให้ผู้คนยอมรับศาสนาประกอบกับนิสัยส่วนตัวที่ชอบคิดอะไรด้วยเหตุผล จึงได้พัฒนาระบบปรัชญาตามประเด็นปัญหาที่นักคิดสมัยนั้นชอบคิด เราจึงได้นักปรัชญายิ่งใหญ่คนหนึ่งแห่งยุค เหตุผลของเอมเพเดอคลิสอาจจะยังไม่หนักแน่นนัก จะต้องมีกรปรับปรุงด้วยความคิดที่ใคร่ครวญมากขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. ปรัชญากรีกระยะก่อตัว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- _____. ธรรมชาติวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- Aristotle. *Metaphysics. Complete Works of Aristotle*. Translated by Sir David Ross and Others. Oxford : Clarendon Press, 1971.
- Bignone, E. *Empedocle*. Tirudo, 1916.
- Diels and Kranz. *Fragmente der Vorsokratiker*. 5th ed. Berlin : Weidmann, 1934.
- Diogenes, Laertius. *Lives of Philosophers*. 2 vols. แปลโดย Hick, R.D. และเรียบเรียงโดย Warmington, E.H. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1970.
- Graig, E. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London : Routledge, 1998.
- Guthrie, W.K.C. *A History of Greek Philosophy*. Cambridge : Cambridge University Press, 1967.
- Kingsley, P.A. *Ancient Philosophy, Mystery and Magic*. Oxford : Clarendon Press, 1995.
- Kranz, Wilhelm. *Empedocles und die Atomistik*. Hermes, 1912.

^{๑๕} DK 31B 146. “And at the last they become seers, and bards, and physicians and princes among earth-dwelling men from which they blossom forth as gods highest in honour.”

^{๒๐} DK 31B 113.1 “But why do I lay stress on these things, as if I were achieving something great in that I surpass mortal men who are liable to many forms of destruction ?”

^{๒๑} DK 31B 131. “If for the sake of any mortal, immortal muse, it has pleased thee that my poetic endeavours be of concern to thee, now once again, in answer to my prayer, stand beside me, Calliopeia, as I expound a good theory concerning the blessed gods !”

^{๒๒} Dk 31B 114. “Friends, I know that Truth is present in the story that I shall tell; but it is actually very difficult for men, and the impact of conviction on their minds is unwelcome.”

Abstract **Empedocles' Applied Philosophy**

Kirti Bunchua

Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences, The Royal Institute, Thailand

Empedocles proposes his metaphysics of the 4 elements to satisfy the curiosity of the intellectuals of his time. In accordance with this metaphysics he derived his epistemology proposing the theory of effluence : everything sends off effluences in all directions. Only 5 kinds of effluences are fit to our 5 senses. That is why we can know all 5 aspects of reality according to the Empedocles' epistemological principle : "The Like knows the Like" The Like has the tendency to enter into the pores of the Like and the Like feels happy. The Unlike is the stranger that brings uneasiness. Purification from the Unlike is the sure way to happiness, both for this and for the life to come.

Key words : Ancient Greek Philosophy, Empedocles, Four Elements, epistemology, effluence, reincarnation, the like

